

QON HOSIL QILISH A‘ZOLARI BILAN OG‘IZ BO‘SHLIG‘I SHILLIQ QAVATINING O‘ZARO BOG‘LIQLIGI

Husanov O‘ktamjon Xurshidjon o‘g‘li

*Farg‘ona jamoat salomatligi institute, Farmatsiya yo‘nalishi ,
70/25 -guruh, 1-kurs talabasi.*

oktamjonhusanov4@gmail.com

Ilmiy rahbar: Saboxon Abjalilovna Mirzajonova

*Farg‘ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti,
Fizialogiya kafedrasi asissenti*

Sabohonmirzajonova@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada qon hosil qilish a‘zolari va og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavati o‘rtasidagi morfofunktsional bog‘liqlik ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Qon yaratuvchi tizimning asosiy qismlari bo‘lgan suyak ko‘migi, timus, limfa tugunlari, taloq hamda limfoid to‘qimalarning organizm immun himoyasidagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavatining himoya, sekretiya va regeneratsiya funksiyalari qon hosil qilish tizimi bilan uzviy bog‘liq holda o‘rganilgan. Gematologik kasalliklar vaqtida og‘iz bo‘shlig‘ida kuzatiladigan klinik belgilar, shilliq qavatdagi distrofik va yallig‘lanish o‘zgarishlari haqida ma‘lumotlar berilgan. Maqolada zamonaviy adabiyotlar tahlili asosida qon hosil qilish tizimi patologiyalarini erta aniqlashda stomatologik belgilar muhim diagnostik ahamiyatga ega ekanligi ko‘rsatib berilgan.

Kalit so‘zlar: Qon hosil qilish a‘zolari, og‘iz bo‘shlig‘i, shilliq qavat, suyak ko‘migi, limfa tugunlari, taloq, timus, gematologik kasalliklar, immunitet, leykemiya, anemiya, limfoid to‘qima.

Kirish

Qon hosil qilish tizimi organizmning eng muhim fiziologik tizimlaridan biri hisoblanadi. Ushbu tizim qon hujayralarining hosil bo‘lishi, yetilishi va immunologik himoya funksiyalarini bajarishda asosiy o‘rin egallaydi. Qon hosil qilish a‘zolari organizmda gemopoez jarayonini ta‘minlaydi va immun tizim faoliyatini boshqaradi. Suyak ko‘migi, timus, taloq, limfa tugunlari va limfoid to‘qimalar qon yaratuvchi organlarning asosiy qismlarini tashkil etadi.

Og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavati esa organizmning tashqi muhit bilan doimiy aloqada bo‘ladigan himoya to‘sig‘i hisoblanadi. U ko‘plab mikroorganizmlar, fizik va kimyoviy

omillarga qarshi himoya vazifasini bajaradi. Shilliq qavatdagi hujayralarning yangilanishi, oziqlanishi va immun himoyasi qon tizimi faoliyati bilan chambarchas bog‘liqdir.

Gematologik kasalliklarning aksariyatida dastlabki klinik belgilar og‘iz bo‘shlig‘ida namoyon bo‘ladi. Shu sababli stomatologik tekshiruvlar orqali ayrim qon kasalliklarini erta aniqlash mumkin. Ushbu maqolada qon hosil qilish a‘zolari va og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavati o‘rtasidagi anatomik, gistologik hamda funksional bog‘liqlik tahlil qilinadi.

Tadqiqot maqsadi

Qon hosil qilish a‘zolari va og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavati o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ilmiy adabiyotlar asosida o‘rganish, gematologik kasalliklarda og‘iz bo‘shlig‘ida kuzatiladigan o‘zgarishlarni tahlil qilish hamda ularning diagnostik ahamiyatini yoritish.

Tadqiqot materiallari va usullari

Mazkur maqolani tayyorlash jarayonida anatomiya, gistologiya, stomatologiya va gematologiyaga oid ilmiy adabiyotlar, darsliklar hamda zamonaviy ilmiy maqolalar tahlil qilindi. Qon hosil qilish tizimi va og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavatining tuzilishi hamda funksional xususiyatlari qiyosiy o‘rganildi. Shuningdek, gematologik kasalliklarda uchraydigan stomatologik belgilar yuzasidan ma‘lumotlar umumlashtirildi.

Qon hosil qilish a‘zolarining umumiy tavsifi

Suyak ko‘migi

Suyak ko‘migi asosiy gemopoez organi bo‘lib, unda eritrotsitlar, leykotsitlar va trombositlar hosil bo‘ladi. Qizil suyak ko‘migi yassi suyaklar va uzun naysimon suyaklarning epifiz qismida joylashadi. Unda pluripotent ildiz hujayralar mavjud bo‘lib, ular barcha qon hujayralarining manbai hisoblanadi.

Suyak ko‘migining normal faoliyati organizm to‘qimalarining kislorod bilan ta‘minlanishi, immun himoya va qon ivish jarayonlari uchun muhimdir. Gemopoez jarayonidagi buzilishlar og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavatida oqarish, yara hosil bo‘lishi va qonash kabi belgilarni yuzaga keltiradi.

Timus bezi

Timus markaziy immun organ hisoblanib, unda T-limfotsitlar yetiladi. Timus bolalik davrida faol rivojlanadi va organizm immunitetining shakllanishida muhim rol o‘ynaydi. Timus faoliyatidagi buzilishlar immun tanqisligi holatlarini yuzaga keltirib, og‘iz bo‘shlig‘ida infeksiyon kasalliklarning rivojlanish xavfini oshiradi.

Limfa tugunlari

Limfa tugunlari limfani filtrlovchi periferik immun organlar hisoblanadi. Ularda limfotsitlar ko‘payadi va antigenlarga qarshi immun javob shakllanadi. Og‘iz bo‘shlig‘idagi yallig‘lanish jarayonlarida jag‘ osti va bo‘yin limfa tugunlarining kattalashishi kuzatiladi.

Taloq

Taloq immun va gemolitik funksiyalarni bajaruvchi organ bo‘lib, unda eski eritrotsitlar parchalanadi hamda limfotsitlar hosil bo‘ladi. Taloq organizm immun tizimining muhim qismi sifatida bakterial infeksiyalarga qarshi himoyada ishtirok etadi.

Og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavatining tuzilishi va funksiyasi

Og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavati ko‘p qavatli yassi epiteliy va biriktiruvchi to‘qimadan tashkil topgan. U organizmni mexanik, kimyoviy va biologik omillardan himoya qiladi.

Shilliq qavatning asosiy funksiyalari quyidagilardan iborat:

- Himoya funksiyasi;
- Sekretor funksiyasi;
- Regeneratsiya;
- Immunologik himoya;
- So‘rish funksiyasi.

Og‘iz bo‘shlig‘i epiteliyasi yuqori regenerativ xususiyatga ega. Epiteliy hujayralarining yangilanib turishi qon orqali yetkaziladigan oziq moddalar va kislorodga bog‘liqdir. Shu sababli qon tizimidagi o‘zgarishlar birinchi navbatda og‘iz shilliq qavatida namoyon bo‘ladi.

Shilliq qavat tarkibida limfotsitlar, makrofaglar va plazmatik hujayralar mavjud bo‘lib, ular mahalliy immunitetni ta‘minlaydi. Og‘iz bo‘shlig‘idagi limfoid to‘qimalar, jumladan bodomsimon bezlar, immun tizimning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Qon hosil qilish tizimi va og‘iz bo‘shlig‘i o‘rtasidagi bog‘liqlik

Qon hosil qilish tizimi organizm barcha to‘qimalarini oziqlantirish va himoya qilishda ishtirok etadi. Og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavati ham qon tomirlarga boy bo‘lib, uning trofikasi qon aylanishiga bog‘liqdir.

Qon hujayralari yetishmovchiligi yoki funksional buzilishlar og‘iz bo‘shlig‘ida quyidagi patologik holatlarni yuzaga keltiradi:

- Shilliq qavat oqarishi;
- Yallig‘lanish;
- Nekrotik jarayonlar;
- Qonash;
- Yaralar;
- Zamburug‘li infeksiyalar.

Ayniqsa leykotsitlar sonining kamayishi organizmning infeksiyalarga qarshi kurash qobiliyatini pasaytiradi. Natijada og‘iz bo‘shlig‘ida stomatit, gingivit va kandidoz kabi kasalliklar rivojlanadi.

Trombotsitopeniya holatlarida esa milklardan qon ketishi, petechial qon quyilishlar va gemorragik o‘zgarishlar kuzatiladi.

Gematologik kasalliklarda og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavatidagi o‘zgarishlar

Anemiyalar

Anemiyalar eritrotsitlar yoki gemoglobin miqdorining kamayishi bilan xarakterlanadi. Temir tanqisligi anemiyasida og‘iz shilliq qavati oqaradi, til papillalari atrofiyaga uchraydi va bemorda achishish hissi paydo bo‘ladi.

Vitamin B12 tanqisligida Hunter glossiti rivojlanib, til yuzasi silliqlashadi va qizaradi. Bemorlarda og‘iz burchaklarida yoriqlar paydo bo‘lishi mumkin.

Leykemiya

Leykemiya qon yaratuvchi to‘qimalarning xavfli kasalligi hisoblanadi. Ushbu kasallikda og‘iz bo‘shlig‘ida quyidagi belgilar kuzatiladi:

- Milk gipertrofiyasi;
- Yarali-nekrotik stomatit;
- Qonash;
- Shilliq qavat infiltratsiyasi;
- Infeksion asoralar.

Leykemiya og‘iz bo‘shlig‘idagi o‘zgarishlar ayrim hollarda kasallikning dastlabki belgisi bo‘lishi mumkin.

Agranulotsitoz

Agranulotsitozda granulotsitlar keskin kamayadi va organizmning himoya kuchlari susayadi. Natijada og‘iz bo‘shlig‘ida nekrotik yaralar, kuchli og‘riq va yiringli yallig‘lanishlar paydo bo‘ladi.

Gemorragik diatezlar

Qon ivish tizimi buzilishlarida og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavatida ko‘p sonli qon quyilishlar va uzoq davom etuvchi qonashlar kuzatiladi. Milk qonashi stomatologik amaliyotda muhim diagnostik belgi hisoblanadi.

Og‘iz bo‘shlig‘i immunitetining ahamiyati

Og‘iz bo‘shlig‘i organizmning birlamchi immun himoya tizimlaridan biridir. So‘lak tarkibidagi lizotsim, immunoglobulin A va boshqa biologik faol moddalar mikroorganizmlarga qarshi kurashadi.

Mahalliy immunitetning pasayishi ko‘pincha qon hosil qilish tizimi kasalliklari bilan bog‘liq bo‘ladi. Limfotsitlar faoliyatining susayishi og‘iz bo‘shlig‘ida surunkali infeksiyalar rivojlanishiga olib keladi.

Bodomsimon bezlar va limfoid follikulalar antigenlarni aniqlash va immun javob shakllanishida muhim rol o‘ynaydi. Shu sababli og‘iz bo‘shlig‘i immun tizimining holati umumiy organizm immunitetini aks ettiradi.

Diagnostik ahamiyati

Og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavatidagi o‘zgarishlar ko‘plab gematologik kasalliklarni erta aniqlash imkonini beradi. Stomatologlar bemorda kuzatiladigan quyidagi belgilar asosida qon tizimi patologiyalariga shubha qilishlari mumkin:

- Oqartirilgan shilliq qavat;
- Tez-tez qonash;
- Davolanmaydigan yaralar;
- Milk gipertrofiyasi;
- Nekrotik jarayonlar;
- Kandidoz.

Shu sababli stomatolog va gematolog hamkorligi kasalliklarni erta diagnostika qilishda muhim ahamiyatga ega.

Profilaktika va davolash tamoyillari

Qon tizimi kasalliklari mavjud bemorlarda og‘iz bo‘shlig‘i gigiyenasiga alohida e‘tibor berilishi kerak. Profilaktik choralar quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- Og‘iz gigiyenasiga rioya qilish;
- Antiseptik vositalardan foydalanish;
- To‘g‘ri ovqatlanish;
- Vitaminlarga boy mahsulotlar iste‘moli;
- Stomatolog ko‘rigidan muntazam o‘tish.

Davolash asosiy kasallikni bartaraf etishga qaratiladi. Mahalliy davolash sifatida antiseptik chayqovchi vositalar, regeneratsiyani tezlashtiruvchi preparatlar va zamburug‘larga qarshi vositalar qo‘llaniladi.

Xulosa

Qon hosil qilish a‘zolari va og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavati o‘rtasida kuchli morfofunktsional bog‘liqlik mavjud. Gemopoez tizimidagi o‘zgarishlar og‘iz bo‘shlig‘i holatiga bevosita ta‘sir qiladi. Ko‘plab gematologik kasalliklarning dastlabki belgilari og‘iz bo‘shlig‘ida namoyon bo‘lishi stomatologik tekshiruvlarning diagnostik ahamiyatini oshiradi.

Og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavati organizm immun himoyasining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, uning holati umumiy sog‘liq darajasini aks ettiradi. Shuning uchun qon tizimi kasalliklarini aniqlash va davolashda kompleks yondashuv muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Axmedov A. Odam anatomiyasi. – Toshkent: Ibn Sino, 2021.
2. Sharipov R. Gistologiya va embriologiya asoslari. – Toshkent, 2020.
3. Sobotta J. Atlas of Human Anatomy. – Munich: Elsevier, 2019.

4. Junqueira L.C. Basic Histology. – New York: McGraw-Hill, 2021.
5. Robbins S. Pathologic Basis of Disease. – Philadelphia: Elsevier, 2020.
6. Neville B. Oral and Maxillofacial Pathology. – St. Louis: Saunders, 2019.
7. Greenberg M. Burket’s Oral Medicine. – Hamilton: BC Decker, 2021.
8. Abbas A. Cellular and Molecular Immunology. – Philadelphia: Elsevier, 2020.
9. Kumar V. Robbins B